

A magyar szlavisták az úgynevezett hatások, kölcsönhatások, közvetlen érintkezések, ill. fordítások problémakörét sem kerülhetik meg. A bibliográfiai felmérés nyilvánvalóan csak az első lépés lehet, s az olyan, jórészt faktografikus jellegű írások sora sem elégíthet ki, mint pl. Tolsztoj vagy Dosztojevszkij Magyarországon, amelyek szorgalmasan gyűjtik egybe s fűzik föl egy „láncra”, hogy mikor, kik és mit írtak, fordítottak a nevezett orosz írókról, íróktól. Ez sem érdektelen; de a kutatás itt nem állhat, nem áll meg. Ismét példával érzékeltetjük, hogy milyen irányba tartjuk kiszélesíthetőnek az akár monografikus vizsgálódást is. Tudvalévő, hogy Turgenyev regényírása igen népszerű volt a XIX. század második felében, a XX. század első évtizedeiben a magyar és általában a kelet-közép-európai regényirodalomban. A magyar kutatás helyesen regisztrálta, hogy a XX. század első felében, Krúdy Gyula regényeiben „turgenyevi” vonásokra lehetünk figyelmesek; Krúdy olykor szinte tudatosan igyekezett turgenyevi módon írni. Csakhogy Krúdy Gyula Turgenyev-képe nem Turgenyevre, hanem sokkal inkább Krúdyra jellemző. Ő ugyanis magyar fordításban olvasta orosz író társa műveit, méghozzá azokat a regényeit, amelyekre saját — lírai jellegű, álomnak és valóságnak szinte egyneműségét érzékeltető — regényírói metódusa kialakításához,

erősítéséhez szüksége volt. Más kérdés, hogy a magyar regényírás XIX. századi fejlődése, ill. a magyar irodalom XIX. századi képe az orosz irodalomról lehetővé tette, sőt igazolta Krúdynak ezt a fajta Turgenev-felfogását. Hiszen ezt támasztotta alá a XIX. század második felének magyar Puskin-képe is. Ugyanis egyfelől Puskinban látta a magyar irodalom a szélsőséges romantika képviselőjét, másfelől Puskin *Anyegin*jének egyébként meglepően sikerült, friss hangvételű fordítása alapján⁶ a nemesi udvarházak biedermeierbe hajló, álmodozó költőjét képzelte el. A két, látszólag ellentétes portré valójában kiegészíti egymást. Jókai Mór regényben örökölte meg Puskin alakját,⁷ s mind Puskit és korát, mind pedig általában az orosz világot (saját korának orosz világát is) jórészt német és francia szűrőn kapta, és az erről a világról alkotott elképzelést szintén saját kora Magyarországnak politikai érdekei és vágyai szerint illesztette bele regényeibe. Puskin-képére rávetült a szélsőséges romantika költő-felfogása (ehhez hasonló szellemben ábrázolta egy másik regényében Petőfi Sándort, akit pedig személyesen ismert). Ez az oka annak, hogy Jókai a *Cigányokat* látta Puskin legjellegzetesebb, tehát szerinte legoroszbab és legrepresentatívabb művének (és nem az *Anyegint*). Ugyanakkor Bérczy Károly említett *Anyegin*-tolmácsolása a „másik”, a kevésbé romantikus, inkább idillikus, gyengéd lírikus attitűdjét honosította meg a magyar irodalmi közvéleményben. S amilyen mértékben üresedett ki a romantika a magyar irodalomban, olyan mértékben kapott teret a nagy romantikus prózai epika helyett a rövidebb, lírai hangulatú, tárcaszerű (tehát a turgenevi ocserkkel számos vonatkozásban rokon) műfaj. Ennek következtében Turgenevnek a magyar irodalomban a lírikus prózája lett népszerű, ill. olyan — lírai elemekkel gazdag — műve, mint a *Nemesi fészek*. Márpedig Bérczy *Anyegin*-tolmácsolásának nyelve ebbe az irányba mutatott; így Krúdy „turgenevizmusának” a Bérczy-fordítás is egyik forrása.

⁶ PUSKIN SÁNDOR: *Anyegin Eugén*. Regény versekben. Fordította Bérczy Károly. Pest, 1866.

⁷ JÓKAI MÓR: *Szabadság a hó alatt*. Budapest, 1879.